

EMEK TARİHİMİZDEN BİR YAPRAK:

SENDİKA GAZETESİNDE “ENDÜSTİRİ HEKİMLİĞİ”

Dr. Osman ÖZTÜRK
İşyeri Hekimi

Türkiye’de çok partili yaşama geçildiği 1946 yılında Cemiyetler Kanunu’nda değişiklik yapılarak “sınıf esasına müstenit” cemiyet kurma yasası kaldırıldı. Böylece sendikal örgütlenmenin önü açıldı.

Cumhuriyet tarihinin bu önemli kırılma noktasında, uzun yıllar boyunca yasadışı çalışma koşullarına itilmiş olan sosyalistler de yasal partiler kurarak siyasal yaşamda yerlerini almaya çalıştılar. 14 Mayıs 1946’da Esat Adil Müstecaplıoğlu’nun liderliğinde Türkiye Sosyalist Partisi (TSP), 19 Haziran 1946’da da Dr. Şefik Hüsnü Deymer’in liderliğinde Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP) kuruldu.

TSP ve TSEKP kurulur kurulmaz işçi sınıfını sendikalar içinde örgütlemek için yoğun bir faaliyete başladılar. Örgütlenmede farklı modeller izlemiş olsalar da, TSP ve TSEKP yandaşları tarafından yürütölen bu sendikal deneyim Türkiye sendikacılık literatüründe “1946 Sendikacılığı” olarak tanımlanır.

Ana karakteri sosyalist dünya görüşüne dayalı sınıf sendikacılığı anlayışı olan 1946 sendikaları kısa bir süre sonra, 16 Aralık 1946 tarihinde Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmalarına rağmen işçi sınıfı arasında dikkat çekici bir hızla ve yaygınlıkta örgütlendi.

1946 sendikaları enerjilerinin büyük bölümünü hızla örgütlenip yaygınlaşmaya ve meşruiyetlerinin kabul edilmesini sağlamaya harcadılar. Ancak ilgi alanları sadece bunlarla sınırlı değildi. Diğer ülkelerdeki işçi örgütlenmeleri ve eylemlerinden

ülkedeki siyasal gelişmelere, hayat pahalılığı ve geçim zorluğundan çalışma koşullarına kadar bir dizi konuyu da yakından izlediler. İş kazaları, endüstri hekimliği, madenci nistagmusu gibi işçi sağlığını ilgilendiren birçok konuda gösterdikleri ilgi de bakış açılarının genişliğini gösteriyordu.

Özellikle, TSEKP tarafından 31 Ağustos ile 14 Aralık 1946 arasında haftalık olarak 16 sayı yayınlanan Sendika Gazetesi işçi sağlığı ve işyeri hekimliği konularına sayfalarında geniş olarak yer veriyordu.

Gazetenin sayfalarında sık sık iş kazalarında eli ezilen, parmakları kopan, kolunu kaybeden işçiler, “feci ölüm”ler ve “yuvaları kökünden yıkan, nesilleri iliklerine kadar çürütüp yok eden, yavruların saz boyunlarını ölümün insafsız orağına teslim eden” veremin yaygınlığına dair haberlere rastlanıyordu.

“Tütün işçilerinin sağlık durumları”, “Gündelik azlığı ve zorla çalıştırılmanın işçi dimağındaki aksi tesirlerinden TEMARUZ”, “Endüstride kullanılan zehirli maddeler ve fabrika artıklarının işçide yaptığı toksik kansızlıklar”, “Dokuma işçilerinin sağlık durumları”, “İşçiler arasında sık rastlanan arka ve bel ağrıları”, “Bugünkü hayat pahalılığı karşısında işçi sağlığını nasıl koruyabilir?”, “Kömür havzasında sosyal yardım ve sağlık” başlıklı yazılarda da çalışma koşullarının olumsuzluğundan kaynaklanan iş hastalıkları ayrıntılı olarak ele alınmaktaydı.

Sendika’nın 7 Eylül 1946 tarihli ikinci sayısında “Sağlıkçı” imzasıyla yayınlanan “Endüstiri

Hekimliği” başlıklı makalede memleketimizde sanayi bölgeleri gün geçtikçe geliştiği halde başlı başına bir ihtisas konusu olan endüstri hekimliği ve işçi sağlığı meselesinin hiç ele alınmadığına dikkat çekiliyordu. Müesseseler hekim bulundurmaya sırf bir kanuni formalite icabı olarak telakki etmekte, işçi sağlığını kendisine ucuza mal edebilmek için ya “mütekait ve malûl elemanlar” kullanmakta veya sırf imza ve isminden faydalanabilecek bir unvanı kiralamaktaydılar:

“Hekimliğin en hareketli ve yorucu sahası olan sanayi tababeti dinç, bilgili ve terbiyeli uzmanlar istemekte iken bizdeki elemanlar vazifelerini yalnız hasta işçilere bakmak, vizite yapıp rapor ve istatistik tanzim etmek ve bağlı buldukları müessesenin menfaatlerini her şeyden üstün tutmaktan ibaret saymaktadırlar. Çalışma alanının ve işin nevinin emekçilerin sağlık durumları üzerindeki tepkilerini araştırmak özel hijyen tedbirlerini önceden almak, amelenin yorgunluk halini hesaplamak gibi esaslı tedbirler hiç düşünülmemektedir. Mesleki mecburiyetler bir tarafa bırakılırsa merak saikasıyla olsun amelenin çalışma mahallerini gören endüstri hekimimiz hemen yok gibidir.

Endüstri tababetinin asıl vazifesi işçiyi hastalandırmamak için gerekli tedbirleri önceden almak ve maaş aldığı müessesenin menfaatlerine amelenin sağlığını feda etmeyecek kadar memleketin ve insanlığın adamı olmaktır. Endüstiri hekiminin bütün mesaisini yalnız bu işe bağlaması için icap eden maddi gelir de müesseseye ödetilmelidir. Endüstiri hekimliğinin yurdumuzda tesisi için klasik hekimlik malumatı kâfi değildir. İngiltere, Amerika, Fransa, Belçika ve sair ileri sanayi memleketlerinde olduğu üzere bu sahada çalışacak doktorların ayrı kurslara tabi tutulmaları; bunlara verilecek hıfzıssıhha, sosyal hijyen ve hayati kimya, bakteriyoloji malûmatının artırılması şarttır.”

Gazetenin 14 Eylül 1946 tarihli bir sonraki sayısında Dr. M. Hulusi Dosdoğru işyeri hekimliğindeki var olan tabloyu şöyle tanımlamaktaydı:

“Bugün memleketimizde mevcut şekle göre işçi sağlığı iş veren müessesenin emrindeki hekimler tarafından kontrol ve idare edilmektedir. Ekseriya vaki olduğu üzere müessese menfaatlerini alakadar eden sağlık işlerinde hekim aylık aldığı tarafı tutmakta veya o tarzda harekete mecbur edilmekte-

dir. Bu yüzden istirahat, rapor, maddi yardım gibi meselelerde rastgele konulmuş bir takım keyfi kuyudat bulunduğundan tabip kendi inisiyatifini kullanamamaktadır. Bu sakat yoldan yıllardan beri yürüne yürüne öyle kötü bir alışkanlık meydana gelmiştir ki çok defa hekim böyle hayati mevzular için vereceği kararlarda ilim ve mantığına aykırı da olsa o kara kaplı geleneğe uymak zorunda kalır.”

Dr. Dosdoğru’ya göre her ne kadar 7 Temmuz 1945’te İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu, 16 Temmuz 1945 günü İşçi Sigortaları Kanunu yayınlanmış ve işçilerin haklarını korumak için Çalışma Bakanlığı yeni faaliyete geçmişse de sendika teşkilâtı mevcut olmadıkça, sadece yukarıdan inme kanun ve kararlarla işçi sağlığı davası halledileceğe benzemiyordu. Bu davanın esaslı şekilde halli için önce işçilerin aşağıdan yukarıya kendi sendikalarını kurmaları zorunluydu. Esasen işçimizi alâkadar eden bütün sağlık, sosyal ve kültürel meselelerimizin düzelmesi buna bağlıydı.

Eşi Dr. Sâbire Dosdoğru’yla birlikte Zonguldak maden işçilerinin sağlık durumlarını anlattıkları bir dizi yazı daha önce “Tan” gazetesinde yayınlanmış olan Dr. M. Hulusi Dosdoğru işçi sağlığı ve işyeri hekimliği konularında geniş bilgi birikimine sahipti. Sendika’nın 12 Ekim 1946 tarihli sayısında da “Fertçi ve Sosyal Hekimlik” konusunu işliyordu:

“Endüstri hekimliğini, belediye hekimliğini, salgın hastalıklarla mücadele teşekküllerini, her türlü sosyal yardım ve kalkınmayı, sigortaları, bayındırlık işlerini, ekonomik meseleleri ve istatistiği nefsinde toplayan sosyal hijyenin kurucularından büyük hıfzıssıhha Grotjalm fertçi tâbabet dediğimiz halihazırda tababetle sosyal tababeti birbirinden ayırırken der ki: fertçi tababet yani muhtelif ihtisas kollarına ayrılmış eski hekimliğin bütün gaye ve mesaisi nadir hastalık tabloları bulmak bunları neşredip tıp edebiyatına ismini kaydettirmek şeklinde hülâsa edilebilir. Sıtma gibi, Verem gibi, Tifo, Tifüs, Kuşpalazı gibi en sık görülen vakalara klinikçiler ehemmiyet bile vermeden geçerler. Onların kaygusu ve endişesi başkadır. Halbuki sosyal tababet tamamen fertçi tababetin aksi bir istikamette yürümeyi kendisine prensip edinmiştir. O tıp edebiyatına isim kaydetmek merakında değildir. O klinikçilerin alelede

kabul ettiği bütün salgınlar ve kitleyi tehdit eden hastalıklarla sıklıdan sıkıya alâkadardır. Onların sirayet kaynaklarını bulup yayılmasını önlemek, salgın ahli abş gösterince koruyucu işler tatbik etmek hülâsa insanları hastalandırmamak için ne mümkünse yapmak azmindedir. Fertçi tababet çok defa hastalığa yakalanmış fertlerle uğraşır. Tıpkı zabıtanın ancak cürmün vukuundan sonra hadiseye el koymasına gibi. Halbuki yangın saçağı sarmadan afet önlemek çok defa onu pek ilgilendirmez. Sosyal tababetin ise ana davası insanlara hastalandırmadan yaşatmak imkânlarını önceden sağlamaktır.”

Dönemin işyeri hekimliğiyle ilgili en çok şikayet edilen konusu hekimlerin sadece kanuni zorunlulukları yerine getirmek için kâğıt üzerinde çalışıyor gibi gösterilmesiydi.

Sendika 19 Ekim 1946 tarihli Son Saat Gazetesi’nde yer alan haberi okurlarına “20 Müesseseye birden bakan doktorlar” başlığıyla aktarır:

“İstanbul Bölge Çalışma Müdürlüğü imalathane, fabrika ve mekteplerin sağlık durumları hakkında son yaptığı incelemelerde bu müesseselerin kanunen mecbur buldukları doktor tutmak ödevlerini hepsinin sözde yerine getirdikleri fakat ismen var olan doktorların cismen hiçbir zaman mevcut olmadıkları ve bu ödevi pek az bir meblağ karşılığı olarak mahalli hükümet tabipleri ile birkaç profesörün formaliteyi karşılayacak tarzda arada sırada müessesede göründükleri tespit olunmuştur. İstanbul’daki sayısız imalâthane, fabrika, mektep, ateliyenin birkaç profesyonel formalite hekiminin elinde olduğu da anlaşılmıştır. Bu arada yalnız bir ilçe tabibinin Beşiktaş’dan Arnavutköy’üne kadar olan sahadaki mektep ve fabrikaların hepsinin resmi doktoru olduğu bu arada meydana çıkarılmıştır. Bu tabibin yedi kudretinde olan müessese yekununun 20’yi aştığını söylersek buralarda sağlık işlerinin nasıl yürüdüğünü okuyucularımız çok iyi anlarlar. Aynı şekilde bir başka Kaza Hükümet Tabibi 17 müesseseye ancak maaşlarını almak suretiyle bakmaktadır. Bu hadise bütün İstanbul için böyledir.

Bu müesseselerin her biri 20/30 lira gibi pek cüzi bir para ile doktor formalitesini yerine getirmekte ve resmi makamlara karşı bu hekim adlarını bir paratoner gibi kullanmaktadırlar.”

Habere göre bu işi yalnız hükümet tabipleri değil üniversite profesörlerinden bazıları da görmekte, bilhassa büyük fabrika ve müesseseler yasak savmak kabilinden bu profesörlerin titrinden faydalanmakta; beri tarafta binlerce işçinin hayatı asla kale alınmamaktadır.

Sendika, sadece işyeri hekimliği alanında yaşanan olumsuz tabloyu aktarmakla yetinmez; mesleğini titizlikle uygulayan işyeri hekimine sahip çıkmayı da görevi sayar.

Bakırköy Sümerbank Bez Fabrikası’nın hekimliği işçilere pahalı ilaç yazdığı gerekçesiyle işten çıkarılmıştır. 14 Eylül 1946 tarihli Sendika Gazetesi olayı okuyucularına “10 paralık işçiye 10 kuruşluk kuvvet şurubu!” başlığıyla duyurur:

“Bakırköy Sümerbank Bez Fabrikası’nın bir doktoru vardır. Adı Ekrem Hür’dür. Kıymetli ve mütevazi bir hekimdir. Kendisine gelen işçisini, iyice muayene eder. Ona muhtaç olduğu ilacı kiskanmadan reçetesine yazar. Hap, aspirin, atabarin, kinin, İngiliz tuzu, hint yağı, kuvvet şurubu ne icap ederse tedavi dozu miktarınca verir.

Bu böyle ancak dokuz ay devam edebilmiştir. Günün birinde Sümerbank Merkez İdare Heyeti fabrikanın sıhhat cetvellerini tetkik ederken görmüşki, bu fabrikada boyuna 10 paralık işçiye 10 kuruşluk kuvvet şurubu diğer aspirinlere haplara nazaran, daha fazla bir rakamla gösterilmiştir. Ve derhal bir emirle Ekrem Hür işinden çıkarılarak yerine bir münasibi tayin edilmiştir.

Tedavisine ihtimam edilmeyecek olduktan sonra acaba bu fabrikada işçiye muayeneye, doktora lüzum var mı?●